

Szakács Gábor

Árpád-kori körtemplomaink üzenete

Ahol minden résztvevő a többi felé tekintett...

Legalább 150 körtemplom állt a Kárpát-medencében az Árpád-korban. Azt üzenik, hogy nem római vagy bizánci rítusú szertartás céljára készültek - mondta a Demokratának *Németh Zsolt*, a fizikatudomány kandidátusa.

– Most megjelent, *A Kárpát-medence legkülönlegesebb Árpád-kori templomai II.* című könyvében felvidéki emlékeket mutat be. Mik ezeknek a templomoknak a főbb jellemzői?

Egyrészt alaprajzi és építészeti formák lenyűgöző változatosságát figyelhetjük meg e viszonylag kis területen, másrészt a régészeti kutatások szerint közülük több is *Szent István* uralkodása előtt épült.

Karcsa

Példa erre a *ducói* és a *nyitrasárfői* körtemplom, idegen szóval rotunda, a *dévényi* háromkaréjos centrális templom, vagy a *kopcsányi* és a *gimeskosztolányi* kápolnák. Mindebből következik, hogy téveszme a Kárpát-medence X. századi népességét pogánynak tekinteni.

– Mit üzennek a körtemplomok, és miért alakították át közülük sokat?

A Kárpát-medence legalább 150 Árpád-kori körtemploma azt üzeni, hogy nem római vagy bizánci rítusú szertartás céljára készültek, hiszen azokat a hosszházas templomforma szolgálja ki. Éppen ezért a római rítusú katolikus kereszténység magyarországi egyeduralomra jutása idején, s ez a XIII. századra tehető, sorra számolták fel vagy alakították át a rotundákat. A leggyakoribb beavatkozás az volt, hogy az épület nyugati részét lebontották és

hosszházat emeltek a helyén, a megmaradt keleti fél pedig az új templom félköríves záródású szentélyévé vált. Jó példák erre az *ipolykiskeszi*, *karcsai*, *szalonmai* és *nádasdi* rotundák.

– Könyvében különösen részletesen foglalkozik a *bényi* körtemplommal. Miért emeli ki a többi közül?

Azért, mert ez az épület lakmuszpapírként mutatja a X-XI. századi, Kárpát-medencei kereszténységről alkotott képet. A hosszházas templomokban a hívek tartózkodási helye a hajó, illetve a pap(ok)é a szentély, a kettő pedig egyértelműen elkülönül egymástól. A *bényi* épület azonban osztatlan, egyterű rotunda. Mivel szakrális épületről van szó, kénytelenek vagyunk az egészet szentélynek tekinteni, a római és a bizánci liturgia viszont ilyen épületeket nem használ. A Kárpát-medencében

legalább még két tucat ilyen templom állt. A régészeti ásatások igazolták, hogy épített oltár nem volt benne, azzal csak később, meglátásom szerint a XIII. század végén egészítették ki, márpedig oltár hiánya nem képzelhető el római rítusú templomban. Az épületben 12 egyszemélyes ülőfülke található, ami nagyon sokat elárul arról, hogy miként használták. Ezekben ülve egy „kerek” szertartás részesei voltak, ahol minden résztvevő a többi felé tekintett. Úgy gondolom, hogy énekkel vagy más módon megzengették a teret, a körtemplomok kitűnő akusztikája nagyon adja ezt a feltételezést.

– Mi lehetett a célja ezeknek az ön által kereknek nevezett szertartásoknak?

Miért épültek a templomok, tágabb értelemben a különböző korok szakrális épületei? Azért, hogy alkalmas helyet adjanak a metafizikai, azaz anyagon túli, az öt érzékszervvel meg nem ragadható, „isteni” világgal történő találkozásnak. Hétköznapi tudatállapotban erre aligha lennének képesek. A szent helyek rendezik tudatunkat, lelkünket. A középkor szerzete-seinek naponta ötször előírt időpontokban zsolozsmázniuk kellett. Ez nagyon monoton tevékenység, ám arra kiválóan alkalmas, hogy más tudatállapotba hozza a végzőjét, ami a hétköznapiánál sokkal megfelelőbb a „másik” világgal való találkozásra. Egy beavatottól, paptól vagy szerzetestől ráadásul elvárt, hogy az átlagemberénél közvetlenebb kapcsolata legyen Istennel. Ezek alapján már csak le

kell vonni a kézenfekvő következtetést: a körtemplomokban, s nem is kell csak azokra szorítkoznunk, gyógyító szertartások is zajlottak, amelyek legalább részben hangok segítségével történtek.

– Gyakran utal az épületek számmisztikai, asztrológiai összefüggéseire. Hogyan bizonyítható az építészek ilyenét szándéka?

Középkori templomaink kifestésében gyakran jelenik meg a Világbíró Krisztus, akit a négy evangélista vesz körül, ám nem emberi alakban, hanem asztrológiai jelképeikkel: tinóval, oroszlánnal, sással, angyallal. Egyértelmű, hogy a kor tudós embere használta az asztrológiát, annak jelképrendszerében gondolkodott. A bényi rotunda jó példa a számmisztika építészeti alkalmazására. Az épületnek 7 nyílása és 12 falfülkéje van. E két szám a 3 és a 4 összege, illetve szorzata, és a kor, mint azt *Szt. Viktori Hugó* le is írta, ez utóbbiakat tekintette a legkisebb páratlan, illetve páros számnak. A kor gondolkodásában az 1 nem a legkisebb, hanem a legnagyobb szám volt, az Egység jelölője.

– Olyan körtemplomokról is ír, amelyek hosszhasznas épületekben voltak.

Igen, ezeket *Dejtén* és *Hidegségen* találjuk, több ilyen nincs is a Kárpát-medencében. A kerek belső formák négyszögletes külső falak mögé rejtését az ortodox, azon belül is főleg a kaukázusi kereszténység kedvelte. Tekintve, hogy az 1061-ben *I. Béla* királyunk alapította *szekszárdi* monostor templomának alaprajza szinte azonos egy

Kiszombor

örmény templomával, továbbá, hogy a *tarnaszentmáriai* Sárlos Boldogasszony-templom is egyértelmű kaukázusi hatásokat mutat, vitán felül áll, hogy a XI-XII. században a térség építésze kihatott a Kárpát-medenceire. Régészetünk és történetírásunk hallani sem akar *Árpád* népeinek kaukázusi kapcsolatairól, nemhogy a későbbi építészeti impulzusokról, ám a legújabb genetikai és néprajzi vizsgálatok tükrében ez az elutasító álláspont már tarthatatlan.

– Hivatkozik *László Gyula* kettős honfoglalás elméletére, valamint az avarok és *Árpád* magyarjainak békés találkozására.

Régészetünk úgy tartja, hogy *Árpád* népe csak nagyon lassan vette birtokba a Kárpát-medencét. Vajon miért voltak ilyen visszafogottak, ha „kalandozók” céljára nem voltak restek nyugatra vonulni? A válasz előtt zárójelben megjegyzem, hogy sem a honi leletekben mutatkozó zsákmány szerény mennyisége, sem az egy kézen kényelmesen megszámlálható,

Tarnaszentmária

Rábászentmiklós

külföldön talált, magyar katonai hadmozdulatokhoz köthető régészeti leletek nem támasztják alá, hogy szinte évente indultak volna magyar kalandozások. A könyvemben bemutatott térképeket már *László Gyula* professzor is észrevette. A Kisalföld déli, ma is Magyarországhoz tartozó részén alig vannak honfoglalás kori lelőhelyek, viszont számos IX. századnak mondott „avar” temetőt ismertünk. Ebből következik, hogy a Dunántúl foglalt volt, ott avarok éltek, és miattuk nem tudott továbbvonulni *Árpád* népe. Az évtizedekig békésnek tűnő kapcsolat a X. század közepén megbotolhatott. Az ebből az időből származó régészeti leletek temetőfelhagyásokról, áttelepítésekről tanúskodnak.

– Megírja-e az erdélyi körtemplomok történetét is?

Igen, de előtte Északkelet-Magyarország különleges templomai következnek, majd utána az erdélyiek.

Megjelent: Magyar Demokrata, 2017. 08. 09.

Nádásd-Öskü